

magyar Weimart óhajtott volna Keszthelyen látni, de méltányolta azt is, amit tényleg nyújthatott. Emeljük még meg Festetics 40.000 forintos alapítványát, melynek kamataiból három nemes ifjút kívánt neveltetni a bécsi ingéniur katonaiskolában s mely később a Ludoviceumhoz került át. Az 1809. nemesi felkelés idején pedig saját költségén 600 lovaszt állított a hadseregbe s Zalamegyének százezer forintot adott a szegényebb nemesek hadi felszerelésére.

Tagadhatatlan, hogy e korbéli mágnessaink jóakarata nem mindig találta meg a nemzeti haladás előmozdításának biztos módjait s csak Széchenyi István jelölte ki a célvezető utaknak csaknem mindegyikét. Némi ingadozás, szeszélyesség is jellemzi Festetics Györgyöt mind politikai pályáján, hol majd főúri, aulikus hajlamai, majd magyar, nemzeti érzése lesz úrrá rajta, mind pedig irodalompártoló szerepében, ahol csakhamar cserbenhagyja a szépen indult, s a műveiket kiadni nem tudó írók közt nagy reményeket keltett Magyar Minerva vállalatát, melyben Péteri Takács József volt jobbkeze. Négyesy eleven, életteljes rajzot ad nemcsak a mágnásról, a hazafiról, hanem az emberről is, s bár műve végén hangoztatja, hogy Festetics alakja és pályája minden irányban, így főleg a szaktudományok terén, megrajzolva mindmáig nincsen, bizonyos, hogy ő a munka javarészt elvégezte s Festeticsnek méltó emléket emelt. Műve két további fejezetében összeállítja a korabeli, majd a későbbi írók verses és prózai nyilatkozatait Festeticsről, s így még sokoldalúlag kiegészíti a sajátmaga rajzolta képet.

Kéki Lajos tanulmánya, *A Dunántúl a két Kisfaludy-költészetében*, a környezeti elemek hatását vizsgálja a két költő műveiben. A vidék, a Balaton és melléke kétségtelenül mélyebben hatott Sándorra; ő egész életét ott töltötte s különben is nagyobb természetérzékkel bírt, mint öccse, aki többnyire általánoságoknál marad leírásaiban. Világnézete is mindvégig az, amilyenné természeti adományai s a Dunántúl viszonyai alakították. Károly lelkén mélyben nyomot hagyott világljárása és emberismerete, de az ő költészetében is mindig van valami a dunántúli magyar termőtalajból.

Sándor végig benne él a honi patriotizmusban s magáéul vallja egész eszmevilágát, Károly följé emelkedik, s főként vígjátékaiban meg is bírálja, igaz, hogy szeretettel, s a javulás biztos hitével.

Főlemelő, lelkes érzéssel tesszük le a szép könyvet, miután még átlapoztuk a helikoni ünnep latin, angol, német, francia, olasz leírásait, melyekkel a kitűnő szerkesztő a külföld figyelmét is fel kívánta nemzeti ünnepünk iránt ébreszteni. Óhajtanánk azonban most már olvasni a másik két pályamunkát is, Baros Gyuláét és Gálos Rezsőét, melyeket a bíráló-bizottság dícséretre érdemesített s melyek a nyerteseeknek méltó versenytársaul bizonyultak.

Zlinszky Aladár.

Takáts Sándor: Magyar nagyasszonyok. A levéltárak lankadatlan buzgalmú kutatója ismét egy szép könyvben teszi le asztalunkra búvárlatainak eredményét. Azoknak a magyar nagyasszonyoknak van szentelve e gyűjtemény, kikről történelmünk alig, vagy egyáltalán nem emlékezik, de emléküket annál hívebben őrzik a levéltárak ezrekre menő levelei, melyek történetírásunk, művelődéstörténetünk nagy kárára mindeddig napvilágot még nem láttak. Nálunk a családi levelezés csak a XVI. századdal kezdődik s így a régi, kivált főúri családi élet csak ez időtől kezdve tárul elénk teljes művoltában. Ennek az életnek tengelye pedig a magyar asszony volt, kiről a történetírás úgyszólván megfeledkezett, mert nem kereste fel, nem kutathatta át azokat a forrásokat, melyek emléküket megőrizték. Hogy sok nagyasszonyunkról alig tudunk valamit, annak okát a szerző abban látja, hogy főúri családaink egy része minden olyan írást megőrzött, amik birtokügyekre és címekre vonatkoztak, de a családi levelezést megőrizni nem tartották érdemesnek. Szinte kivételek ebben a Nádasdy, a Batthyány, a Révay, a Thurzó, az Erdődy stb. családok, kiknek levéltárait Takáts Sándor kiaknázta. E levelekből tudjuk meg, hogy a XVI. század legsúlyosabb éveiben is főúri és nemesi udvaraink igazában nemzeti iskolák voltak, melyben ifjak és leányok nemzeti szellemben nevelkedtek. S a nevelést a ház asszonya intézte.

Mig a férfiak hadban és gyűléseken forognak, az asszonyok otthon élnek, s magyarságban és erkölcsben vezetik udvarukat. Ők a nemzeti hagyományok, szokások és a nemzeti nyelv leghívebb őrei. Lelki szövétnekük a kötelességtudás, a munka szeretete, a mélységes vallásos érzés. Udvarukon 9–10 éves korukig nevelődnek más családok gyermekei; gyakran onnan, nem pedig szülei házukból nősülnek és mennek férjhez. Nem ritkaság, hogy ilyen főiri kastélyban az egész *familia*, melybe a cselédség is tartozott, 70–80 főre ment, s például Nádasdy Ferenc udvarán egyszerre tizennégy asztalnál étkeztek. Mindennek gondja a ház asszonyának vállára nehezedett; de nemcsak a konyháé, kamráé és pincéé, hanem sok más foglalatosságáé is. Ott fontak, szőttek, varrtak, csipkét vertek; gondozták a veteményes, virágos és gyümölcsös kertét; télire gyümölcsöt aszaltak és liktáriumot (ízeket) főztek. De a lelkiekre is volt gondjuk. Deákok és mesterek tanították az ifjúságot, a poéták virágénekei itt találtak megértésre és Balassi Bálint verseit épp úgy idézgették leveleikben, mint ma idézik az újkor költőit. A tiszta, magyar nyelvet is e kor asszonyainak leveleiben kell keresnünk, mikor a férfiak már latinnal, s előbb-utóbb némettel tarkázták írásukat. E levelezés kiadása még nagy tartozása történetírásunknak, mert új forrásra nyílik vele nemcsak a tudománynak, hanem a költészetnek is. Tizenhárom nagyszony levelezéséből bontakozik ki a XV. és XVI. század benső életének meghitt képe; köztük talán legmegkapóbb a két Zrínyi-fiú nevelőanyjáié, Bathyányi Ferencné, Lobkovitz-Poppel Éváié. — E könyv egyaránt kellemes és tanulságos olvasmány, valamint kitűnő forrásmű is, mert a tudósszerző gondosan megjelöli a levélidézetek lelohelyét s így megadja tudományos hitelüket is. Bár minél előbb eljönne az idő, hogy e szép könyv szerzője maga adhatná ki a kincseket érő leveleket is, melyek művének forrásul szolgáltak.

Tolnai Vilmos.

Ifj. Bókay János: Mario. Romantikus regény, hőse Mario matróz, ki betegsége miatt partra száll s a lidói Grand Hotel pincére lesz. Bele-

szerez egy szép szőke fiatal asszonyba, Tessába, kit mindennap kiszolgál. Szenvedélyesen, de egészen reménytelenül imádja, s dühösen féltékeny egy franciára, ki udvarol az asszonynak. Mária, a kis kenyereslány teljes odaadással és alázatos jósággal szereti a daliás Mariot, ő belé meg Antonio, a másik pincér, egy szicíliai parasztfiú, szerelmes. Ebből a hármás reménytelen szerelemből szövi az író történetét, mely azzal végződik, hogy Mario a részeg franciát, ki Tessa szerelmével dicsekszik, a tengerbe löki és börtönbe kerül. Itt „másolja le” naplóját, melyet kiszabadulása után otthagya s ez így kerül az író kezébe.

Nem akarunk ennek a napló-formának különösebb jelentőséget tulajdonítani, régi forma s az írók ma is használják. Természetesen nem valószínű, hogy egy durva matrózból lett pincér naplót írjon s hozzá még ilyen nagyon is színes regénystílusban, de ez a forma mindig többé-kevésbé valószínűtlen volt, miért legyen tehát éppen szerzőnk regényében valószínű? Hagyjuk hát a formát s nézzük magát a regényt. Mint főnnebb mondtuk, a romantikus regények ma is kedvelt fajtájához tartozik, nem szabad tehát a realista vagy lélekrajzi regény mértékével mérnünk. A szerző által rajzolt modern milieu: a lidói fürdőélet s főként a pincérek élete csak látszólag realizisztikus (egy-két durva naturalisztikus részletől a jóízű író annál inkább megkímélhetett volna bennünket), az ő világa a regényes képzelet. Valami álomszerű hangulat vonul végig a történeten s ez mindent sajtátszerű fénybe von. A matróz-pincér hőssé magasul, a szép Tessa rejtélyesen ideális nőalakká, kit egyáltalában nem ismerünk, csak a szerelmes hős ábrándos szemével látunk messziről, a kenyereslány finom lelkű, szenvedő hősnővé válik, Antonio pedig maga a féktelen féltékenység. Ezeket a romantikus álom-alakokat nagy szenvedélyek hevítik, melyek megfelelő szavakban, sokszor szóáradatokban törnek ki belőlük. Ez a romantika rég ismert stílusa telve retorikával, túlzott hasonlatokkal, képekkel. A szerző nem törődik vele, hogy alakjai egyszerű emberek, ő csak hőseit látja bennük s egyforma nyelven beszélteti őket. Ez a nyelv sokszor szép és költői, s aki nem